

Notatet er skrevet af projektleder ved Tænketanken Fremtidens Biblioteker, Lisbet Vestergaard.
1. november 2022

Børns læsning og læselyst: Overblik og opfølgning på Oplæg til national læsestrategi fra 2019 (NB; Notatet første del bygger blandt andet på en endnu ikke-publiceret artikel til Bogmarkedet.)

Baggrund

Børns læsning har været under pres siden 2000 "PISA-chokket" ramte Danmark. Det viste sig, at vores unge var dårligere til at læse end jævnaldrende i flere af de nordiske lande, som vi tit sammenligner os med. Undersøgelsens tal fyrede op under en diskussion af folkeskolen og læsning. Hvorfor gik det ikke bedre med læsningen, når Danmark brugte så mange penge på skolevæsenet?

Debatten dannede bagtæppet for en række ikke blot uddannelses- men også kulturpolitiske satsninger med fokus på børns læsning og læselyst. Et eksempel på det var Læselystkampagnen (2003), der var forankret i Kulturministeriet, og som senere byggede på et partnerskab med Undervisningsministeriet og Familienministeriet.

Folkebibliotekerne tog hurtigt ejerskab til denne dagsorden, som havde bred, offentlig bevågenhed. Det gav en mulighed for at vise, hvordan folkebiblioteker kan være med til at løse "wicked problems". Den type problemer er komplekse og kan ikke løses af enkelte sektorer, men kalder på tværfaglighed og partnerskaber.

Læselystkampagnen løb i fem år. Efter den lancerede Kulturministeriet en række andre initiativer. Fremtidens biblioteksbetjening af børn (2008) var et strategidokument, der betonedede vigtigheden af at tænke børns læselyst sammen med en digital virkelighed og nye medier. Bogstart-programmet fokuserede på børn mellem 0-3-år, Orla-prisen var børnenes egen bogpris, Smart-Parat-Svar-quizen havde 5. klasser som målgruppe, og Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre uddelte i perioden fra 2014-2019 18,7 mio. kr. til 60 kommunalt funderede læselystprojekter for børn og unge.

Nye tal fører til nye indsatser

Undersøgelsen Børns læsning 2017 markerede en fælles genstart af både den faglige og politiske debat om temaet. Undersøgelsens viste, at det gik tilbage med børns fritidslæsning. Rapporten dokumenterede, at der samlet var sket et fald på fem procentpoint, fra 61 procent til 56 procent i perioden 2010-2017, hvad angik børn (9-13 år), der læste flere gange om ugen.

Danmarks Biblioteksforening greb fat i undersøgelsen og formulerede sammen med ni andre aktører Oplæg til en national læsestrategi for børn og unge, der blev overleveret til kulturminister Joy Mogensens i 2019. Håbet og ambitionen var at hun ville bruge oplægget til at formulere en politiske vedtaget læsestrategi med Kulturministeriet som afsender. Det skete ikke, men der blev arbejdet videre med mange af anbefalingerne i forskellige sammenhænge. På de næste sider følger en oversigt over dette arbejdes udmøntning.

Det skal bemærkes, at nogle af de igangsatte tiltag ikke relaterer sig direkte til strategi-oplæggets anbefalinger. De er dog taget med i dette notat for at give et dækkende billede af læserelaterede initiativer fra 2019 og frem til efteråret 2022.

På baggrund af strategiprocesen blev der indkredset syv bud på tematiske indsatsområder. Under hvert indsatsområde var formuleret en række konkrete anbefalinger.

Indsatsområde 1: Tilgængelig litteratur

”Bøger skal være tilgængelige, der hvor børn og unge har deres hverdag. De skal opleve relevante, aktuelle, attraktive og inspirerende samlinger af bøger og litteratur i deres daginstitutioner, skoler, fritidshjem og andre steder, hvor de færdes til daglig. Et middel til at nå målet kan være at der bliver indgået nye typer af forpligtende samarbejder mellem folkebiblioteker, skoler, daginstitutioner, foreninger og boghandlere, som sikrer et fokus på tilgængeligheden af litteratur og på, at børn og unge nemt kan få vejledning og gode råd.

Vi anbefaler, at der oprettes en national pulje, som over for eksempel en femårig periode kan bruges til at opgradere og etablere samlinger de steder, hvor børn og unge færdes i hverdagen.”

Opfølgning:

Kulturministeriets BOGglad-pulje på 25 mio. kr. anvendt i 2021-2022 til indkøb af bøger i vuggestuer, børnehaver, SFOer og klubber.

Børne og Undervisningsministeriets pulje ”Læselyst i folkeskolen (2019). Fokus på få flere stærke læsere i folkeskolen og at reducere antallet af svage læsere ved at øge læselyst og sætte fokus på læsning gennem hele skoleforløbet. Målgruppe: 1.-9. klassetrin i folkeskolen. Samlet beløb afsat til puljen (2 ansøgningsrunder): 15,7 mio. kr. Puljen havde tre temaer: 1: Læsemotivation gennem faglig læsning med fokus på læselyst (på mellemtrin og udskolingen) 2. Lystlæsning i fritiden understøttet af PLC (på mellemtrin og udskolingen) 3. Forældres betydning for lystlæsning (i indskolingen og på mellemtrinnet)

”Vi anbefaler, at alle landets folkebiblioteker i højere grad og mere aktivt opsøger skoler, klubber og daginstitutioner for at formidle børne- og ungdomslitteratur.”

Opfølgning:

Formidlingsmateriale og nye partnerskaber udsprunget af BOGGLAD-puljen.

”Tilgængelighed handler også om, at der er gode, fysiske rammer for læsningen – at der er steder, hvor børn og unge finder det naturligt og attraktivt at slå sig ned og læse. Derfor er der et potentiale i at indrette særlige rum til læsning i skolernes pædagogiske læringscentre, i klubber, SFOer, på folkebiblioteker og hos boghandlere.

Vi anbefaler, at de relevante spillere deler best practice på området, også fra udlandet, og at der følges op med allokering af ressourcer til indretning af læserum med attraktive bogsamlinger.”

Opfølgning:

Slots- og Kulturstyrelsens nationale program Læselyst og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud. Budget: 6,9 mio. kr. anvendt i perioden 2020-2022.

”Opgradering af materialer og fagligt løft af personale på skolernes PLCer

Alle skoler har et pædagogisk læringscenter (PLC). Det er en del af centrenes formål at understøtte elevernes frilæsning, ligesom de tidligere skolebiblioteker gjorde. Opgaven er dog blevet nedprioriteret mange steder de senere år, fordi PLC’erne også skal varetage en række andre

opgaver, for eksempel koordinere og samle dokumentation om læringsresultater. Der er derfor brug for et fornyet fokus på PLC-samlinger af frilæsningsmaterialer og PLC-medarbejdernes kompetencer og tilgængelighed i forhold til elevernes frilæsning. Vi anbefaler, at bekendtgørelsen for pædagogiske læringscentre ændres, sådan at opgaven med at understøtte børns frilæsning bliver ekspliciteret om en kerneopgave.”

Opfølgning:

I den reviderede bekendtgørelse for PLC (2022) er fokus på børns fritidslæsning kommet tilbage: [Bekendtgørelse om folkeskolens pædagogiske læringscentre \(retsinformation.dk\)](https://www.retsinformation.dk/Bekendtgørelse-om-folkeskolens-paedagogiske-laeringscentre)

”Styrket formidling af digitale læsematerialer

Der er en tradition for at formidle fysiske bøger til børn og unge. Udstillinger af bøger, fokus på at vise bøgernes forsider og barn-til-barn-inspiration er kendte metoder til at sætte gang i lån og køb af bøger. Formidlingen af digitale læsematerialer kræver noget andet.

Vi anbefaler, at der i et tværfagligt samarbejde udvikles nye metoder til at få gjort børn og unge opmærksomme på de mange digitale læsemuligheder. Metoderne skal tage afsæt i børn og unges læsefællesskaber og deres lyst til at dele gode læseoplevelser i forskellige formater.”

Opfølgning/aktivitet på området:

Forskningsprojektet Reading between Media; [Reading Between Media \(au.dk\)](https://www.au.dk/reading-between-media) Projektet er støttet af Novo Nordisk-fonden og sætter blandt andet fokus på mulighederne for en demokratiseret adgang til læsning og litteratur gennem digitale medier (e-bøger og lydbøger). Målgruppen er elever i 6. og 8. klasse. Gratis tilgængeligt undervisningsmateriale fra projektet ligger på Gyldendals fagportal.

Indsatsområde 2. Kontinuitet i læseindsatsen hos fagprofessionelle

”Pædagoger med fokus på børns læsekultur

Der er behov for en opgraderet pædagoguddannelse, der tager højde for pædagogens ansvar for og mulige påvirkning af børns læsekultur. Vi anbefaler, at pædagoguddannelsen gennem studieordningen sikrer, at studerende får kendskab til børns læsekultur og børnelitteraturen; også den nyere af slagsen.”

Opfølgning/aktivitet på området:

Lektor ved Københavns Professionshøjskole Marianne Eskebæk har sammen med nordiske kolleger i flere artikler sat fokus på behovet for at få børnelitteraturen og arbejdet med et styrket literacymiljø for børn ind i pædagoguddannelse, ikke mindst set i lyset af EVAs undersøgelse af kvaliteten i kommunale dagtilbud, der viste, at over halvdelen af personalet ikke bruger børnebøger i hverdagens arbejde: [Undersøgelse fra 2020 af kvaliteten i kommunale dagtilbud | EVA](https://www.evaforskning.dk/undersogelse-fra-2020-af-kvaliteten-i-kommunale-dagtilbud)

”Litteraturlæsning i skoler

Meget litteraturundervisning handler om litteraturanalytiske greb, og lærere har fokus på faglige mål, som eleverne skal nå i forbindelse med tests og prøver. Der er brug for at få læsningen af litteratur tydeligt tilbage i skolerne på en anden måde - både som en æstetisk oplevelse med dannelsespotentialer og som en vej til umiddelbar læselyst med børnenes egne interesser i centrum gennem hele skoletiden. Det er oplagt at bruge eksterne samarbejder for eksempel i regi af Åben Skole til at få et fornyet fokus på værdien af litteraturlæsning. Eksempler på Åben Skole-partnere

er folkebiblioteker og andre kulturinstitutioner, boghandlere, forlag, lokale læse- og skrivegrupper.

Vi anbefaler, at der kommer mere kvalificeret litteraturformidling i skolen med afsæt i børnenes egne interesser og med henblik på at styrke børns motivation til fritidslæsning.

Vi anbefaler, at man arbejder mere med litteraturformidling ud fra et æstetisk og oplevelsesbaseret perspektiv, hvor børnenes egne læseerfaringer er mere i centrum end kvalificering til diverse tests og prøver.”

Opfølgning/aktivitet på området:

Læremiddel.dk har i forbindelse med et stort forskningsprojekt fokuseret på undersøgende litteraturundervisning: [KIDM: Kvalitet i Dansk og Matematik styrker kvaliteten i begge fag \(laemiddel.dk\)](#) og [KiDM – Kvalitet i dansk og matematik](#)

”Vi anbefaler, at skolebestyrelser udarbejder materiale om børn og unges lystlæsning målrettet forældre til skoleelever.”

Opfølgning:

Foreningen Skole og Forældre udgav i 2020 et temanummer af bladet Skolebørn med særligt fokus på læsning: [Læsning - Skolebørn \(skoleborn.dk\)](#)

”Lystlæsning i dagtilbud, skolefritidsordninger og klubber

Læsning kan som aktivitet og kilde til leg, fællesskab og oplevelser bredes ud til flere arenaer i børn og unges hverdagsliv.

Vi anbefaler, at læsning sidestilles med andre aktiviteter i dagtilbud, skolefritidsordninger og klubber. Det kræver en øget opmærksomhed på, hvordan læsning kan integreres i pædagogisk praksis.

Vi anbefaler, at folkebibliotekerne som dynamo i en kvalificering af den kommunale indsats for læselyst og litteraturlæse får til opgave at sikre udbredelsen af læsning til flere arenaer i børn og unges hverdag og at der tilføres midler til løsning af denne opgave. ”

Opfølgning:

Ovennævnte program Læselyst og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud og BOGglad-puljen (Slots- og Kulturstyrelsen)

Indsatsområde 3: Børn og unges kultur og fællesskaber som afsæt for læsning

”Inddragelse af børn og unge i indkøb af litteratur på biblioteker

Børn og unge kan være med til at købe litteratur til folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre på skoler, gerne med midler fra deres egen, øremærkede pulje.

Vi anbefaler, at folkebibliotekerne med afsæt i deres lokale læseklubber for børn og unge organiserer grupper, der er med til at købe litteratur.”

Opfølgning:

Der er gjort erfaringer med denne metode på Odense Centralbibliotek i forbindelse med udviklingsprojektet Own it. Build your Library i 2021-2022

”Større involvering af børn og unge i eksisterende kampagner og priser

Mange læsekampagner og børne- og ungelitterære priser bliver primært eller udelukkende tilrettelagt af voksne. Børn og unge kan med fordel involveres dybere i arbejdet med at udvælge, nominere for formidle initiativer og konkrete bogtitler ligesom det ses i Kulturministeriets Orlapris, der gennemføres i et tæt samarbejde med DR.

Vi anbefaler, at Kulturministeriet inddrager børn og unge aktivt i ministeriets arbejde med alle børne- og ungelitterære priser og læsekampagner.”

Opfølgning:

Børnenes rolle er blevet endnu tydeligere i forbindelse med ORLA-prisen, der nu er forankret i ALBUS-festivalen i Aarhus og eReolen GO!

Indsatsområde 4. Fokus på brug og udvikling af digital læseteknologi

”Oplysning om og kampagner til forældre om digitale læsemuligheder

Folkebiblioteker kan sammen med andre aktører spille en stor rolle ved at skræddersy oplysnings- og informationsmateriale til forældre med tips til, hvordan digitale tilbud kan bidrage positivt til børns læsemotivation og læsevaner.

Der skal skabes en fælles, national kampagne målrettet forældre om, hvordan digitale tilbud kan bidrage positivt til børns læsemotivation og læsevaner.”

Opfølgning:

Tænketanken Fremtidens Biblioteker gennemførte i 2019 det forældrerettede projekt Læsningens digitale potentialer: <https://www.fremtidensbiblioteker.dk/læsningens-digitale-potentialer>

Indsatsområde 5: Øget fokus på læsekultur i familien

”Inspiration og konkrete redskaber til mere læsning i familien

Mange forældre efterlyser hjælp til at finde de rigtige bøger til deres børn. En national forældre-app med litteraturformidling, boglister, gode råd og forskningsresultater kunne være et bud. Det kan også være aktiviteter som bogklubber for forældre og praktiske tips til, hvordan man for eksempel laver gode rammer for læsning i hjemmet eller spørger til det, børnene har læst.

Vi anbefaler, at der etableres læsegrupper til børneforældre, hvor der er fokus på gensidig støtte og inspiration til højtlesning for børn. Der kan også foregå andre kulturelle aktiviteter i grupperne, hvori fortælling indgår som et centralt element. Disse grupper kunne have til huse på skoler, biblioteker, i daginstitutioner eller i folkeoplysende foreninger.”

Opfølgning:

Flere folkebibliotekarere deltager i forældremøder på skoler eller på folkebiblioteket og fortæller om børns læsning og mulighederne for læseinspiration.

Blandt andet Københavns Biblioteker har etableret læsegrupper for forældre på barsel.

Bibliotekernes Læsesporet.dk har udarbejdet koncepter til familier og lavet inspirationsmateriale til forældre: [Inspiration til læsestunder i familien | Læsesporet \(laesesporet.dk\)](https://laesesporet.dk)

Indsatsområde 6: Mere forskningsbaseret viden og videndeling

”Løbende forskning på læseområdet

Børns og unges læse- og medievaner forandrer sig hele tiden. Derfor er der brug for at prioritere forskning på området. Den forskningsbaserede viden skal sikre, at lærere, bibliotekarer, boghandlere og andre formidlere af litteratur til børn, handler på et kvalificeret grundlag. Den skal også tydeliggøre, hvor vi som forskere, undervisere, formidlere og forældre skal sætte ind, hvis læsning og læsekultur er udfordret i forhold til børns kultur, dannelse og udvikling. Der skal foretages en national læse- og medievanundersøgelse med fokus på børn og unge hver andet år, så vi løbende kan følge udviklingen og blive klogere på børns adfærd og præferencer, når de læser.”

Opfølgning:

I 2022 udkom undersøgelsen Børn og unges læsning 2021 udarbejdet af Center for Anvendt Skoleforskning. Undersøgelsen var støttet af Slots- og Kulturstyrelsen.

Indsatsområde 7: National og lokal prioritering af læseindsatser

”Kommunale læsestrategier på tværs af sektorer

Mange kommuner har sprog- og læsestrategier for de 0-18-årige. Der er en tendens, til at de primært sætter fokus på færdigheder og kompetencer og ikke inkluderer aspekter som læsekultur, læsemotivation og læselyst. Derfor er der brug for at have fokus på, at denne type strategier formuleres på tværs af forvaltninger.

Kommunernes Landsforening og Børne- og Kulturchefforeningen skal understøtte kommunernes fokus på læselyst som del af læsestrategier. Vi anbefaler, at der indarbejdes målsætninger om læselyst i lokale strategier.”

Opfølgning:

Bibliotekschefforeningens håndslag for børns læsning 2020-2024.

Afrunding og perspektivering: Hvad sker der i disse år?

Hvordan går det så med børns læselyst, når man kigger på de mange konkrete og strategiske indsatser, der er blevet iværksat på både statsligt og kommunalt niveau?

Undersøgelsen Børn og unges læsning 2021 udarbejdet af Center for Anvendt Skoleforskning for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker (2022) dokumenterer, at den negative udvikling ser ud til at være stoppet. Danske børn og unge læser lige så ofte i fritiden, som de gjorde i 2017. Vi ved ikke med sikkerhed, om dette status quo kan tilskrives de mange indsatser, der er blevet iværksat på både statsligt og kommunalt niveau.

Undersøgelsen datamateriale med svar fra over 8500 elever i 5. til 8. klasse peger også på, at børns lyst til at læse for sjov falder, jo ældre de bliver. Digitale medier er blevet en uomgængelig del af læsekulturen hos børn og unge. Den trykte bog er stadig det foretrukne læsemedie, men brugen af e-

og lydbøger er steget markant, og flere bliver inspireret til læsning via streaming af film/serier og sociale medier. I det hele taget bruger børn og unge mere tid på digitale aktiviteter end i 2017, og der ser ud til at være en forbindelse mellem mindre fritidslæsning, et højt forbrug af sociale medier og nedsat evne til at være opmærksom.

Der er klare tegn på, at der fortsat er stor interesse for børns læsning. Læsning indlejret i Kulturministeriets rammeaftale med de seks centralbiblioteker under temasporet "Glæden ved sprog, litteratur og læsning" (2021). Det sikrer, at der bliver holdt fokus på temaet.

Det relativt nye organ Strategisk Biblioteksudvalg har desuden taget børns læsning med i sine pejlemærker, der bruges ved uddeling af statslige udviklingsmidler (2021). Det seneste eksempel på det er en såkaldt "open call" med særligt fokus på samarbejdet mellem PLCer og folkebiblioteker om styrkelsen af læseglæde hos børn og unge i grundskolen. Midlerne til denne indsats uddeles ultimo 202.

Læs mere om open call på Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside:
[National indsats skal styrke børn og unges læseglæde \(slks.dk\)](https://slks.dk/national-indsats-skal-styrke-born-og-unges-laeseglade)